

ГЕНДЕРНА КОГНІТИВНА ТА ПОВЕДІНКОВА АСИМЕТРІЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Сергій Засєкін
s.zasyekin@gmail.com

Дарія Засєкіна
dashulka97@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Received October 12, 2016; Revised October 27, 2016; Accepted November 17, 2016

Анотація. Статтю присвячено вивченню впливу чинника статі мовного посередника на застосовувані ним пріоритетні стратегії під час створення цільового тексту. Емпіричним матеріалом дослідження слугували тексти англomовної художньої прози та їхні українські переклади у виконанні чоловіків та жінок. Застосований у праці психолінгвістичний підхід до аналізу двомовного корпусу дав змогу встановити деякі ‘S-універсалії’ (Chesterman, 2011) вибору різностатевими посередниками тих чи тих мовних структур, що дає підстави погодитися з іншими дослідниками в питанні існування значущих відмінностей у гендерних пріоритетах структурування перекладного дискурсу. Серед найпомітніших “жіночих” універсалій в перекладі українською – метакогнітивна гнучкість, що кваліфікуємо як синтетичний когнітивний стиль. Крім того, простежено застосування перекладачками стратегії статусної нейтралізації в діалозі між персонажами під час відтворення статусно-маркованих і дифузних ситуацій; вищі показники лексичного розмаїття, експліцитації й номіналізації, ніж у цільових версіях перекладачів чоловічої статі. Останні виявляють більшу обережність у перекладі, вдаючись до ‘семантичного методу’ (Newmark, 1988) перекладу, виявляючи відтак аналітичний когнітивний стиль поведінки, а також демонструючи стратегію негативної ввічливості під час відтворення діалогів персонажів у статусно-маркованих і статусно-дифузних комунікативних ситуаціях.

Ключові слова: *гендер, перекладач, перекладачка, когнітивна та поведінкова асиметрія, психолінгвістика, перекладацька універсалія.*

Zasiekin, Serhii; Zasiékina, Dariia. Gender Cognitive and Behavioral Asymmetry in Translating.

Abstract. The present paper outlines results of a psycholinguistic study of gender cognitive and behavioral tendencies reflected in a specially compiled bilingual corpus of translated and original texts of fiction. The authors attempt to show how gender can affect translator’s choices in English – Ukrainian literary translation. A special focus is on ‘S-universals’ (Chesterman, 2011), since their study gives a direct access to translators’ mental operations. Explication, simplification on the lexical and syntactic levels, the use of more frequent lexis in the target texts, lack of repetitions, avoidance of culture-bound terms, standardizing, and convergence belong to a group of the main gender-dependent translation S-universals. Among the most typical finding of the research is women’s better flexibility in the translation viewed as a metacognitive universal of their “global” thinking, i.e. a synthetic cognitive style. Female translators have shown higher indices of target text lexical density, explication and nominalization. By contrast, male translators tend to avoid nominalizations, being more accurate when reproducing certain source text units, thereby opting for a ‘semantic method’ (Newmark, 1988) of translation. This universal

strategy is manifested through their analytical cognitive style. When translating status-asymmetrical conversations between characters in the source text, where fictional characters perform socially marked or blurred roles, men attempt to retain negative politeness in their target language versions.

Keywords: *gender, male translator, female translator, cognitive and behavioral asymmetry, psycholinguistics, translation universal.*

1. Вступ

Перекладацькі універсалії перебувають сьогодні у фокусі уваги з боку дослідників у галузі корпусної і контрастивної лінгвістики, а також описативного напрямку перекладознавства (Baker, 1999; Chesterman, 2000; Laviosa, 2002). Ця розвідка – ще один наш скромний внесок до вивчення перекладацьких універсалій та окреслення їхнього психолінгвістичного статусу (Zasiiekin, 2016), тільки вже з атрибутом “гендерний”, позаяк ітиметься тут про статево асиметрію в художньому перекладі. Гендерна проблема перекладу, природно, не нова й уже висвітлювалася і в зарубіжному (Sorokin 2003; Kutuzov, 2012; Leonardi, 2007), і у вітчизняному мовознавстві та перекладознавстві (Kholod, 1997). Спостереження за особливостями перекладу в плані вибору різностатевими мовними посередниками тих чи тих мовних структур дає підстави погоджуватися з дослідниками про існування значних відмінностей у гендерних пріоритетах структурування перекладного дискурсу.

Головним критерієм лінгвістичного визначення універсалії в перекладі, якого ми дотримуємося, є мимовільний, неконтрольований свідомістю перекладача характер процес вибору тієї чи іншої лексичної одиниці або синтаксичної конструкції (Olohan, 2002). Ця ідея добре узгоджується з коннекціоністським компонентом сконструйованої нами раніше психолінгвістичної моделі художнього перекладу (Zasiiekin, 2016). Оскільки перекладацькі універсалії детермінує мозок людини, вони мають психолінгвістичний статус.

2. Методи дослідження

Корпусний підхід у роботі забезпечив емпіричну базу для психолінгвістичного аналізу гендерних універсалій художнього перекладу, матеріалом для якого слугували тексти оригінальних творів, їх українські переклади, організовані в електронний проіндексований Український корпус перекладних текстів (УКПТ) англomовної художньої прози обсягом 6 млн. 30 тис. слововживань. Корпус був створений раніше для вирішення завдань нашої широкої теми дослідження психолінгвістичних універсалій англо-українського художнього перекладу. На додаток до цього використовувалися і дані підкорпусу художньої прози з електронного Корпусу текстів української мови (КТУМ) (об’ємом 13 млн. 956 тис. слововживань), розробленого в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Оскільки в праці обрано психолінгвістичний підхід, застосовувалися методи контент- та психолінгвістичного аналізу тексту. Серед комп’ютерних програм

застосовано програми статистичної обробки лінгвістичних даних Textanz 2.3, а також програми збору та індексування корпусів Teleport Pro і DtSearch.

3. Процедура дослідження та обговорення результатів

Аналіз паралельного корпусу показує, що мовна поведінка перекладачок під час відтворення оригіналу – більш «невимушена», ніж у перекладачів. Для перших першорядну роль грає не стільки мовна одиниця вихідного тексту, скільки контекст, в якому вона трапилася. Так, залежно від мовного оточення та позамовного контексту, перекладачка, намагаючися точно відтворити ситуаційний варіант, застосовує лексичну трансформацію або конкретизації, або генералізації значення. Водночас чоловік-перекладач поводить себе більш обмежено, піддаючись «тиску» тексту оригіналу. Порівняємо приклад жіночого перекладного дискурсу з нашого паралельного корпусу, якому передують оригінал і дві чоловічі версії. Для цього наведемо уривок з оповідання Рея Бредбері «Посмішка» (“The Smile”):

[1] *‘Do I remember that, Tom? Do I remember? Why, I got smash the front window, you hear? My God, it made a lovely sound! [2]*

[1a] – *Ти питаєш, чи пам’ятаю я про це, Томе? Авжеж. Ще й як пам’ятаю! Мені випало розбити **переднє скло**. Ти чуєш? Скло! Боже мій! Який чарівний був звук! [5]*

[1б] – *Чи пам’ятаю я, Томе? Чи пам’ятаю? Та ж я розбив **переднє скло** – скло, чуєш? Господи, звук який був, розкіш! [4]*

[1в]- *Чи я пам’ятаю це. Томе? Чи пам’ятаю? Це ж я побив **лобове скло** – скло, чуєш? Господи, який був розкішний звук! [3].*

Перекладачка (Лада Коломієць) точніше, ніж чоловіки, іменує предмети – реалії цільовою мовою, переклавши front window як лобове скло [1в]. Натомість, чоловіки Андрій Євса [1a] і Ярослав Веприняк [1б] піддаються впливу мови відправника і не конкретизують, залишаючи оригінальне словосполучення без змін: переднє скло.

Відзначимо, що в УКПТ це словосполучення зафіксовано, крім вищезазначених двох прикладів, ще чотири рази і винятково в перекладах чоловіків. Однак в цьому ж корпусі «лобове скло» і «вітрове скло» зафіксовано 6 разів у жіночому перекладному корпусі, вдвічі рідше – в чоловічому.

Зіставивши ці дані з даними підкорпусу художньої прози КТУМ, відзначимо, що поєднання «переднє скло» лише в малому ступені властиво для носіїв української: тільки 5 випадків (причому в двох з них автор мав на увазі переднє бокове скло) в творах письменників-чоловіків, в той час як “лобове” и “вітрове скло” – всього 33 випадки (22 і 11, відповідно). Очевидно, згідно з частотними нормами української мови, ці варіанти й будуть прийнятнішими для українського читача перекладу. Зауважмо, що ці два словосполучення, на відміну від запропонованої перекладачами вище, швидше розпізнаються в пошуковій системі Google як такі, що належать саме до автомобільної тематики.

Для визначення і порівняння показників лексичної щільності цільових версій, ми проаналізували тексти українського перекладу загальним обсягом понад 520 тис. знаків на основі комп'ютерної програми Textanz. Як показують дані таблиці 1, узагальнюючі показники лексичного вибору в проаналізованих нами перекладах чоловіків і жінок, ще однією універсалией є вищий ступінь лексичного розмаїття в перекладних версіях слабкої статі.

Таблиця 1

Індекси лексичного розмаїття в цільових версіях різностатевих перекладачів

Автор та назва твору	№ др. знаків	Індекс лексичного розмаїття в українських перекладних текстах	
		Жінки	Чоловіки
R. Bradbury <i>The Smile</i>	7969	0,584	0,560 (А. Евса) 0,577 (Я. Веприняк)
J. R. R. Tolkien <i>The Hobbit</i>	411900	0,211	0,209
D. Brown <i>The Da Vinci Code (chapters 1-3; 38-42; 71-74)</i>	78356	0,391	0,378
J. R. R. Tolkien <i>The Old Forest (from The Lord of the Rings 1)</i>	28200	0,493	0,474

Як бачимо, перекладачки демонструють вищий індекс вербальної креативності, що виявляється у вищому лексичному розмаїтті в усьому корпусі, порівняно з чоловічими версіями перекладів. Витоки цієї універсалії слід шукати в нейролінгвістичній статевої асиметрії – в ранній латералізації функцій півкуль головного мозку у дівчаток, завдяки чому в них краще, ніж у хлопчиків, в отногенезі розвинене мовна ліва півкуля, про що свідчать дані польського психолінгвіста Я. Арабські (Arabski, 2013). Відзначимо, що зафіксовані нами показники лексичного розмаїття суперечать даним російських дослідників (Kutuzov, 2012), які повідомляють про загалом нижчі ці показники в жіночому писемному й усному дискурсі.

Поряд з цим, перекладачки демонструють таку «метакогнітивну» універсалию, як лексичну гнучкість. Її суть можна звести до вищої ніж у чоловіків ступеня винахідливості під час відтворення оригінальних одиниць, наприклад:

[2] *His irises were pink with dark red pupils.* [6]

[2a] *Райдужні оболонки очей були в нього рожеві, з темно-червоними зіницями.* [8]

[2б] *Очі в нього були рожеві із бордовими зіницямчи.* [7]

У Віктора Шовкуна [2a] все відтворено гранично точно. Так, в оригіналі «irises», в його перекладі – «райдужні оболонки», в оригіналі «dark red», в цільовому тексті «темно-червоними».

А ось у Анжели Кам'янець [2б], на перший погляд, представлена, переключена інформація. Простежимо: в оригіналі ті ж «*irises*», а в перекладі це чомусь «очі». Маємо трансформацію генералізації з елементами смислового розвитку. Більш того, леді поводить ся дуже зухвало, перевівши «*dark red*» як «бордовий». Адже для «бордового» кольору в англійській мові є, як мінімум, три слова: *wine* або *deep red*, *bordeaux*.

З одного боку, коріння такого вибору приховані, ймовірно, знову-таки у вищій вербальній креативності жінок, ліва півкуля яких краще, ніж у чоловіків, диференціює назви відтінків кольорів. Все ж дозволимо погодитися, що останній переклад вдаліше «звучить», адже в напівтемряві (ситуація спілкування персонажів) навряд-чи хтось буде розрізняти райдужки очей і темно-червоний колір. З іншого боку, автор першоджерела (чоловік) вжив саме ці одиниці, а міг би просто «*eyes*» і «*bordeaux*». Тому дорікнути перекладачів теж нема в чому: очевидно, чоловіки суворіше дотримуються субординації автор-перекладач, відводячи собі скромну роль «солдата» перекладу. Жінкам така стратегія не характерна.

Тут можливий зв'язок і з нейрофізіологічним феноменом кращого орієнтування чоловіків в просторі, що викликає зайву деталізацію ними візуальних даних. Для жінок характерно домінування аудіальних і кінестетичних модальностей сприйняття як провідних в обробці ними навколишньої інформації (Bendas, 2007). Приклад перекладу [Зв], в порівнянні з [За] і [Зб], ілюструє досить витончене відтворення жінкою закладеної у вихідній метафорі «*sailed*» тактильної інформації.

[З] ...*and the moon sailed up and then down the cold sky towards morning.* [2]

[За] ...і місяць **плив** у холоднім небі спочатку вгору, потім униз, назустріч ранку. [5]

[Зб] ...і тільки місяць, спершу піднімаючись, а потім, уже над ранок, опускаючись, **плив** у холодному небі. [4]

[Зв] ...а місяць **веслував** собі у холодному небі спершу догори, потім донизу назустріч ранку. [3]

Отже, підкреслимо ще раз: гнучкість як метакогнітивна «жіноча» перекладацька універсалія полягає у відмові дотримання єдиної стратегії, наприклад, генералізації або конкретизації. Натомість, має місце глобальне бачення ситуації, тобто схильність до синтетичного «когнітивного стилю» (Kholodnaya) обробки інформації. Чоловіки ж намагаються дотримуватися семантичного, в термінах П. Ньюмарка (Newmark, 1988), способу перекладу, демонструючи аналітичний когнітивний стиль. Він обумовлює врахування деталей, точне місце розташування дійових осіб в просторі і т.д.

У зв'язку з цим необхідно згадати ще одну зафіксовану в корпусі гендерну перекладацьку універсалію – «експліцитацію» (Blum-Kulka, 1986; Denturck, 2012). Перекладознавці визначають її в контексті «асиметричної гіпотези» як інгерентну перекладу стратегію зайвої деталізації в цільовому тексті інформації «незалежно від відмінностей в мовних і текстуальних системах» (Olohan, 2002). Наведемо приклад цієї універсалії:

[4] *A voice spoke, chillingly close. 'Do not move.'*

On his hands and knees, the curator froze, turning his head slowly. [6]

[4a] *Але в цю мить пролунав моторошно близький голос:*

– Не рухатись!

Стоячи навкарачки, на руках і колінах, куратор завмер і повільно обернув голову. [8]

[4б] *Раптом він почув:*

– Ані руш. – Голос прозвучав моторошно близько.

Стоячи навкарачки, куратор завмер і лише повільно озирнувся. [7]

Одиниця *навкарачки*, відповідно до тлумачення Словника української мови [10, с. 100], вже передбачає перебувати: «на долонях рук і колінах». Тому експліцитація в перекладі Віктора Шовкуна [4a] («на руках и колінах») вважаємо недоцільною.

Однак експліцитацією в перекладі «не гребують» і жінки:

[5] *Aringarosa had no choice but to accept the invitation, albeit reluctantly.* [6]

[5a] *Арінгароса не мав іншого вибору, як прийняття запрошення, що він і зробив, хоч і без особливого завзяття.* [7]

Загалом, як свідчать наші порівняльні дані досліджуваних корпусів, експліцитація як перекладацької універсалії проявляється в перекладах обох статей в півтора рази частіше, ніж того вимагає оригінал, з незначним її переважанням у жінок. Безумовно, перекладачі можуть і свідомо вдаватися до експліцитації або стандартизації цільової версії. Але тоді проблема переходить в площину ідіостилію перекладача, виходячи за межі проблеми універсалій, для яких характерна визначувана на основі корпусу статистична значущість.

Ще однією зафіксованої універсалією є тенденція до номіналізації у жінок. Наведений вище приклад [5] (де перекладачка відтворює *to accept* іменником), а також наступний приклад ілюструють цю психолінгвістичну закономірність:

[6] *The curator felt a surge of adrenaline. How could he possibly know this?* [6]

[6a] *Куратор відчув, як адреналін шугнув йому в голову. Звідки він знає?* [8]

[6б] *Куратор відчув приплив адреналіну. “Як він про це довідався?”* [7]

Наступною зафіксованою нами в емпіричному матеріалі універсалією є застосовувана чоловіками стратегія негативної ввічливості (Brown, Levinson, 1987). Вона полягає в застосуванні ввічливої ви-форми звернення при відтворенні діалогу персонажів в «статусно-дифузних» або «статусно-маркованих», в термінах В. І. Карасика (Karasik, 1992), ситуаціях. Лінгвіст, крім цих двох, визначає ще один тип статусних відносин між співрозмовниками – статусно нейтральний.

У перекладачки при відтворенні англомовного діалогу перших двох типів жінок – це закономірність. Про це свідчить аналіз перекладу трьох різних творів різних авторів і різних мовних посередників.

Наведемо приклад статусно маркованого діалогу, перекладеного чоловіком і жінкою:

[7] *'Good morning!' said Bilbo, and he meant it. <...>*

'What do **you** mean?' be said. 'Do **you** wish me a good morning, or mean that it is a good morning whether I want not?' [11]

[7a] – Доброго ранку! – перший привітався Більбо, і він справді сказав те, що думав. <...>

– Що **ви** цим хочете сказати? – запитав він нарешті. – Чи **ви** зичите мені доброго ранку, чи **хочете** сказати, що сьогодні добрий ранок, – байдуже, хочеться мені, щоб він був добрий, чи ні? [12]

[7б] – Добрий ранок! – привітався Більбо, не маючи на гадці нічого іншого. <...>

– Що **ти** маєш на увазі? – спитав він. – **бажаєш** мені доброго ранку, чи **гадаєш**, що цей ранок добрий, незалежно від того, хочу я цього чи ні? [13]

Під час відтворення вищенаведеного уривка статусно маркованого діалогу перекладач О. Мокровольський (приклад [7a] вживає ввічливу форму звертання шанованої людини (Гендалфа) до нижчого за рангом і віком гобіта (Більбо). Зауважимо, що протягом розгортання знайомства персонажів перекладач у своєму ж дискурсі таки відмовляється від свого початкового рішення. А перекладачка (Олена О'Лірі) (приклад [7б]) від самого початку вдається до прийняттого в цій ситуації відтворення звернення до Більбо на «ти».

Наступний приклад ілюструє бесіду персонажів уже в «статусно-дифузній» ситуації, де різностатеві перекладачі знову-таки бачать її по-різному, що відбилося на їх цільових версіях:

[8] 'You should not have run.' His accent was not easy to place. 'Now tell me where it is.'

'I told you already,' the curator stammered, kneeling defenseless on the floor of the gallery. 'I have no idea what you are talking about!' [6]

[8a] – Не **здумайте** тікати. – Його акцент було важко визначити. – А тепер скажіть мені, де він.

– Я вже **вам** сказав, – занукаючись, пробелькотів куратор, безпорадно стинаючись навколішки на підлозі галереї. – Я не знаю, чого **вам** від мене треба! [8]

[8б] – **Тобі** не слід було тікати. – Важко було зрозуміти, з яким акцентом він говорить. – А тепер кажи, де він.

– Я ж **тобі** вже сказав, – запинаючись, відповів куратор, цілком безпорадний. – Я не розумію, про що **ти** говориш! [7]

Статусна невизначеність пояснюється тим, що в розмові беруть участь старший за віком, але фізично ослаблений (куратор) і в хорошій фізичній формі чоловік-альбінос. Перший намагається втекти від переслідування останнього, хоча й безуспішно. Тут обидві форми звернення були б в перекладі прийнятними, оскільки соціально-психологічна дистанція мінімальна.

Утретє помічена тенденція виявилася під час аналізу паралельного корпусу твори Рея Бредбері «Усмішка». Як і прогнозувалося, перекладачі Андрій Євса і Ярослав Веприяк висловлюють свою типову «чоловічу» лінію поведінки – стратегію збереження негативної ввічливості під час відтворення розмови в статусно-дифузійній ситуації. А перекладачка Лада Коломієць дотримується

протилежної – вже типовою для жінок стратегії перекладу (див. приклад [3]). Таким чином результати аналізу досліджуваного матеріалу свідчать про ще одну виявлену гендерну перекладацьку універсалію – тенденцію до переведення перекладачками статусно-дифузійної ситуації тексту-джерела в статусно-нейтральний режим у тексті перекладу.

Гендерні пріоритети сприйняття інформації.

Згідно з дослідженнями психологів, існують статеві відмінності в пріоритетах сприйняття і, відповідно, породження каналу інформаційної передачі. Наведемо цього кілька прикладів:

[9] *They do say the trees do actually move, and can surround strangers and hem them in.* [Tolkien 1954]

[9a] *Дерева нібито вмюють рухатися, можуть **оточити** прибульця і **затиснути**.* [Толкін 2003]

[9б] *Кажуть, що насправді дерева рухаються й можуть просто-таки **оточити** чужинця.* [Толкін 2006]

[10] *Everything was still, and far-away noises seemed near and clear: fowls **chattering** in a yard, someone **closing** a door of a distant house.* [Tolkien 1954]

[10a] *Панувала тиша, і віддалені звуки здавалися близькими: **квохтали** кури, **скрипіли** чийсь двері.* [Толкін 2003]

[10б] *Все **завмерло**, й далекі звуки здавалися близькими й чіткими: ось **перегукувалось** у садибі птаство, ось десь у далекому будинку **зачинилися** двері.* [2006]

[11] *Why, I got **smash** the front window, you hear? My God, it made a lovely sound! Crash!’ Tom **could hear** the glass falling in glittering heaps.* [Bradbury 1983]

[11a] *Мені **випало розбити** переднє скло. Ти чуєш? Скло! Боже мій! Який чарівний був звук! Дзінь! Брязь!.. Том **уявив** собі, як те скло розсипалось на безліч дрібнесеньких блискучих скалочок.* [Бредбері 1999a]

[11б] *Це ж я **побив** лобове скло - скло, чуєш? Господи, який був розкішний звук! Трррісь! Томові й справді **почулось**, як сяючим градом сиплеться скло.* [Бредбері 1999б]

У розташованих хронологічно версіях перекладачки (9a, 10a, 11б) особливо чітко і в деталях відтворюють кінестетичну – *оточити, затиснути* (приклад 9a) й аудіальну інформацію – *квохтати, скрипіли, почула* (приклади 10a, 11б), навіть якщо в оригіналі ця інформація була імпліцитною. Така «сильна позиція» слабкої статі суголосна з ідеєю про універсальні психологічні гендерні пріоритети у використанні каналу (де)кодування інформації: жінки краще «відчувають» і «чують». Для сильної ж статі тактильна і слухова модальність є вразливим місцем, оскільки чоловікам властиво покладатися на візуальну (просторову) інформацію (Bendas, 2007). Наведені вище приклади перекладу (9б, 10б, 11a) демонструють ці психолінгвістичні відмінності.

Висновки

Серед найпомітніших «жіночих» універсалій в перекладі українською – метакогнітивна гнучкість, що кваліфікуємо як синтетичний когнітивний стиль.

Крім того, простежено застосування перекладачками стратегії статусної нейтралізації в діалозі між персонажами під час відтворення статусно-маркованих і дифузних ситуацій; вищі показники лексичного розмаїття, експліцитації й номіналізації, ніж у цільових версіях перекладачів чоловічої статі. Останні виявляють більшу обережність у перекладі, вдаючись до семантичного методу перекладу, демонструючи відтак аналітичний когнітивний стиль поведінки, а також стратегію негативної ввічливості під час відтворення діалогів персонажів у статусно-маркованих і статусно-дифузних комунікативних ситуаціях.

Як ми переконалися, проблема прояву гендеру в перекладі має тісний зв'язок з феноменом, докладно проаналізованим у працях із психолінгвістики гендерних відмінностей у сприйнятті, тобто модальнісних пріоритетів жінок і чоловіків. Наші попередні дані засвідчили, що перекладачки виявляють тенденцію до точнішого відтворення слухової й кінестетичної (тактильної) інформації в описі подій, натомість чоловіки схильні покладатися на візуальні (просторові) одиниці. Гендерна асиметрія в перекладі – перспективна тема для подальших перекладознавчих досліджень, що потребує глибшого аналізу на основі даних більшого за обсягом англо-українського паралельного корпусу художніх творів.

Підсумки цього дослідження, безумовно, не є вичерпними і не претендують на всеосяжний характер. Безсумнівно, нагальним вважаємо подальше емпіричне вивчення паралельного корпусу, залучення двомовних корпусів інших мов, що може зацікавити науковців із галузей психолінгвістики, контрастивної і корпусної лінгвістики.

Список литературы

References

1. Бендас Т. В. Гендерная психология. – СПб.: Питер, 2007.
Bendas, T. (2007). *Gendernaya Psikhologiya* [Gender Psychology]. St. Petersburg: Piter.
2. Карасик В. И. Социальный статус человека в лингвистическом аспекте // “Я”, “Субъект”, “Индивид” в парадигмах современного языкознания. – М. : ИЯ РАН, 1992. – С. 47–74.
Karasik, V. I. (1992). *Sotsialnyi status cheloveka v lingvisticheskom aspekte* [Human social status in linguistic aspect] ‘Ya’, ‘Subjekt’, ‘Individ’ v *Paradigmakh Sovremennogo Yazykoznanija*, 47–74.
3. Кутузов А. Переводы мужские и женские: есть ли разница? (на материале Корпуса несовершенных переводов)/А. Кутузов // Проблемы перевода, лингвистики и литературы. – 2012. – Вып. 15, № 1. – С. 97-104.
Kutuzov, A. (2012). *Perevody muzhskiye i zhenskiye: yest li raznitsa?* [Male and female translations: Any difference?]. *Problemy Perevoda, Lingvistiki i Literatury*, 15(1), 97-104.
4. Сорокин Ю. А. Переводоведение: статус переводчика и психогерменевтические процедуры. – М. : МТДК «Гнозис», 2003. – 160 с.
Sorokin, Yu. A. (2003). *Perevodovedeniye: Status Perevodchika i Psikhogermeneyvticheskiye Procedury* [Translation Studies: Translator’s Status and Psychohermeneutic Procedures]. Moscow: Gnozis.
5. Холод А. М. Речевые картины мира мужчин и женщин. – Днепропетровск : Пороги, 1997. – 229 с.

- Kholod, A. M. (1997). Rechevye kartiny mira muzhchin i zhenshchyn [Speech world view of men and women]. Dnepropetrovsk: Porogi.
6. Холодная М. А. Когнитивные стили: О природе индивидуального ума. – М. : ПЕР СЭ, 2002. – 304 с.
Kholodnaya M. A. (2002). Kognitivnye Stili: O Prirode Individualnogo Uma [Cognitive Styles: On the Nature of Individual Mind]. Moscow: PERSE.
 7. Arabski, J. (2013). Psycholinguistic and neurobiological differences between males and females. Proceedings of the 10th International Congress of the ISAPL (423).
 8. Baker, M. (1999). The role of corpora in investigating the linguistic behaviour of translators. *International Journal of Corpus Linguistics*, 4(2), 281–298.
 9. Berman, A. (1990). La retraduction comme espace de traduction. *Palimpsestes*, 4, 1–7.
 10. Blum-Kulka, S. (1986). Shifts of cohesion and coherence in translation. In: *Interlingual and Intercultural Communication* (pp. 17–35). J. House, S. Blum-Kulka, (Eds). Tübingen: Narr.
 11. Brown, P., Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
 12. Chesterman, A. (2000). A causal model for Translation Studies. In: *Intercultural Faultlines: Research Models in Translation Studies I: Textual and Cognitive Aspects* (pp. 15–27). M. Olohan, (Ed). Manchester: St. Jerome.
 13. Denturck, K. (2012). Explicitation vs. implicitation: a bidirectional corpus-based analysis of causal connectives in french and dutch translations. *Across Languages and Cultures*, 13(2), 211–227.
 14. Desmidt, I. (2009). (Re)translation revisited. *Meta: Translators' Journal*, 54(4), 669–683.
 15. Leonardi, V. (2007). *Gender and Ideology in Translation. Do Women and Men Translate Differently? A Contrastive Analysis from Italian into English*. Bern: Peter Lang AG.
 16. Laviosa, S. (2002). *Corpus-based Translation Studies. Theory, Finding, Applications*. Amsterdam; Atlanta: Rodopi.
 17. Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. London: Prentice Hall.
 18. Olohan, M. (2002). Leave it out! Using a comparable corpus to investigate aspects of explicitation in translation. *Cadernos de Tradução*, 9, 153–169.
 19. Vinay, J. & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English*. Translated by J. C. Sager and M. J. Hamel. Amsterdam: John Benjamins.
 20. Zasiiekin, S. (2016). Understanding translation universals. *Babel: International Journal of Translation*, 62(1), 122–134.

Sources

1. Bradbury, R. The Smile. Retrieved from: <http://raybradbury.ru/library/story/52/9/1/>
2. Bradbury, R. (1983). Fahrenheit. Short Stories. Moscow: Raduga Publishers, 1983. – 382 p.
3. Бредбері Р. Усмішка / пер. з англ. Л. Коломієць // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. К.: Педагогічна преса, 1999. № 3 (227). С. 11–12.
Bradbury, R. (1999). Ousmishka [The Smile] / translated by L. Kolomiyets. *Vsesvitnia Literatura v Srednikh Navchalnykh Zakladakh Ukrainy*, 3(227), 11–12.
4. Бредбері Р. Усмішка / пер. з англ. А. Веприняка // Зарубіжна література. 6 клас. Посібник-хрестоматія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999а. С. 296–300.
Bradbury, R. (1999). Ousmishka [The Smile] / translated by Yaroslav Vepryniak. *Zarubizhna Literatura. 6th Form*, 296–300.
5. Бредбері Р. Усмішка / пер. з англ. А. Євси // Світова література. 6 клас. Хрестоматія / Упорядник Гарбуз В. М. ; наук. ред. Таранік-Ткачук К. В. – Харків : ФОП Співак В. Л., 2011. – С. 374–381.
Bradbury, R. (2011). Ousmishka [The Smile] / translated by Andrii Ievsa. *Svitova Literatura. 6th Form. Textbook*, 374–381.
6. Brown, D. (2003). The Da Vinci Code. L. : Corgi Books.

7. Браун Д. Код да Вінчі. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2006.
Brown, D. (2006). Kod da Vinchi [The Da Vinci Code] / translated by A. Kamianets'. Kharkiv: Club Simeinoho Dozvillia.
8. Браун Д. Код да Вінчі. // Всесвіт. – 2006. – № 1–4, 11–12. – К. : Всесвіт.
Brown, D. (2006). Kod da Vinchi [The Da Vinci Code] / translated by V. Shovkun. *Vsesvit*, 1–4, 11–12.
9. КТУМ: Корпус текстів української мови / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>
Korpus Tekstiv Ukrain's'koyi Movy [The Corpus of the Ukrainian Language] / [Electronic Resource]. Retrieved from: <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>
10. Slovyk Ukrainskoyi Movy [Dictionary of the Ukrainian Language] / I. K. Bilodid, ed. – Vol. 5. Kyiv: Naukova Dumka. – P. 36, 100.
11. Tolkien J. R. R. (1954). *The Fellowship of the Ring*. L.: George Allen & Unwin.
12. Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів: Хранителі Персня / пер. з англ. А. Немірової. Харків: Фоліо, 2003.
13. Толкін Дж. Р. Р. Старий ліс: Уривок з епопеї «Володар Перснів» / пер. з англ. А. Веселовського // Всесвіт. 2006. №№ 11–12, 124–135.
14. Tolkien, J. R. R. (1981). *The Hobbit, or, There and Back Again*. L.: Unwin.
15. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Туди і Звідти / пер. з англ. О. О'Лір. – Львів: Астролябія, 2012.
Tolkien, J. R. R. (2012). *Hobit abo Tudy i Zvidty* [The Hobbit, or There and Back] / translated by Olena O'Lear. Lviv: Astroliabia.
16. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори / пер. з англ. О. Мокровольського. – К. : Веселка, 1985.
Tolkien, J. R. R. (1985). *Hobit abo Mandrivka za Imlysti Hory* [The Hobbit, or a Trip Beyond the Misty Mountains] / translated by Olexandr Mokrovols'kyi. Kyiv: Veselka.